

УДК 338:351

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Поляков П. А.

Вінницький національний технічний університет, Україна, м. Вінниця

У статті охарактеризовано наукові підходи до трактування сутності економічної безпеки та актуальності вирішення проблеми управління нею на підприємстві. Розкрито особливості індикаторного підходу оцінювання економічної безпеки промислового підприємства та проблематичність інструментарію обрання даних індикаторів та формування інтегрального показника. Охарактеризовано відмінність методичних підходів оцінки рівня економічної безпеки, що ґрунтуються на якісних та кількісних параметрах. Визначено, що сукупність існуючих методичних підходів щодо проведення оцінювання економічної безпеки підприємства можна розподілити на стандартні та нетрадиційні. Наведено переваги та недоліки існуючих методів проведення оцінювання економічної безпеки промислових підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, система управління економічною безпекою, методи оцінювання, промислові підприємства

Поляков П. А. Анализ методов оценки экономической безопасности промышленных предприятий / Винницкий национальный технический университет, Украина, Винница

В статье охарактеризованы научные подходы к трактовке сущности экономической безопасности и актуальности решения проблемы управления ею на предприятии. Раскрыты особенности

индикаторного подхода оценки экономической безопасности промышленного предприятия и проблематичность инструментария избрания данных индикаторов и формирования интегрального показателя. Охарактеризованы отличие методических подходов оценки уровня экономической безопасности, основанные на качественных и количественных параметрах. Определено, что совокупность существующих методических подходов к проведению оценки экономической безопасности предприятия можно разделить на стандартные и нетрадиционные. Приведены преимущества и недостатки существующих методов проведения оценки экономической безопасности промышленных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система управления экономической безопасностью, методы оценки, промышленные предприятия

P. A. Polyakov Analysis of methods for assessing the economic security of industrial enterprises / Vinnitsa National Technical University, Ukraine, Vinnitsa

The article describes the scientific approaches to the interpretation of the essence of economic security and the relevance of solving the problem of its management at the enterprise. The features of the indicator approach of assessing the economic security of an industrial enterprise and the problematic tools for selecting these indicators and forming an integral indicator are disclosed. The difference in methodological approaches to assessing the level of economic security based on qualitative and quantitative parameters is characterized. It is determined that the set of existing methodological approaches to the assessment of the economic security of the enterprise can be divided into standard and non-traditional. The advantages and disadvantages of the existing

methods for assessing the economic safety of industrial enterprises are presented.

Keywords: economic security, economic security management system, valuation methods, industrial enterprises

Вступ. На сьогодні, за нинішніх умов господарювання промислових підприємств актуальним є побудова та впровадження в діяльність підприємства ефективної системи управління економічною безпекою. Відповідно як елемента управління, слід виокремити значення оцінювання рівня економічної безпеки з метою прийняття фахівцями підприємства вдалих управлінських рішень. Під впливом швидкоплинних змін господарювання, проблематичним є підбір теоретико-методичних засад, що використовуватимуться у такому елементі управління підприємством, зокрема й економічною безпекою, як оцінюванні. Подекуди параметри, які отримують під час оцінювання рівня економічної безпеки підприємства не враховують усі важливі аспекти діяльності.

Постановка проблеми. Оцінювання економічної безпеки господарюючого суб'єкта є складним процесом, що потребує значної уваги з боку менеджерів підприємства та детального аналізу усіх напрямів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Нині не існує стандартних науково-методичних підходів за якими управлінський персонал проводить оцінювання рівня економічної безпеки промислових підприємств. Саме тому, на підприємствах повинні бути визначені основні критерії, принципи та виокремлені ті економічні параметри, що достовірно відображають стан усіх складових економічної безпеки підприємства. При цьому, чимале значення має інформаційне забезпечення та визначення тих

елементів економічної безпеки підприємства, які чинять найбільший вплив на загальний стан безпеки суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деталізовано дослідженням методів проведення оцінювання економічної безпеки промислових підприємств, визначенням існуючих проблематичних аспектів у даних управлінських процесах займалося чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких як Н. Ващенко, Т. Васильців, Л. Донець, С. Довбня, П. Колісніченко, О. Маслак, Т. Меліхова, Б. Писаренко, Н. Проценко, А. Ткаченко, С. Черкасов, С. Філіппова та ін.

На практиці, перевага під час оцінювання економічної безпеки надавалася кількісним методам, адже саме їм притаманна універсальність у використанні. Але, варто брати до уваги те, що на окремих промислових підприємствах постає необхідність у використанні таких методів оцінювання рівня економічної безпеки, що враховують особливості господарювання та умови в яких функціонує підприємство, сукупність факторів, що впливають на його діяльність.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження методів оцінювання рівня економічної безпеки промислових підприємств із виокремленням найбільш значущих та розповсюджених, які враховують найбільшу кількість факторів впливу на діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. В загальному, економічну безпеку можна розглядати на рівні міжнародної (глобальна, регіональна); національної безпеки – на галузевому, державному, регіональному рівні, а також на рівні господарюючого суб'єкта. Беззаперечним є факт того, що рівень економічної безпеки господарюючого суб'єкта знаходиться в прямій залежності від безпеки країни, рівня економічної безпеки регіону та галузі, безпосередньо.

Економічній безпеці підприємства притаманний подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є складовою економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном чи країною. В широкому розумінні суть економічної безпеки підприємства полягає у такому стані його економічної системи, який може бути охарактеризовано збалансованістю, стабільністю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечити на основі своїх власних економічних інтересів стійкий й ефективний розвиток [1, с. 8-9]. Існують різні наукові підходи щодо визначення як поняття економічної безпеки підприємства, держави, побудови системи управління економічною безпекою промислового підприємства та виокремлення її основних структурних елементів.

За нинішніх умов господарювання важливим є дослідження проблематики процесів організації функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств. Адже від становища економічної безпеки більшості підприємств промисловості залежить і забезпечення безпеки промисловості на рівні окремих галузей чи регіону.

Забезпечення економічної безпеки промислових підприємств необхідно розглядати як процес прогнозування і запобігання ущербів від негативних дій на їх економічну безпеку по різних аспектах фінансово-господарської діяльності [2, с. 150]. На рівень ефективності фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів впливають процеси прогнозування загроз економічній безпеці. На підприємстві повинна бути сформована система забезпечення економічної безпеки, що є важливим етапом на шляху до розвитку функціонування.

Оцінка економічної безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами. Оцінка рівня економічної безпеки на основі індикаторного підходу передбачає визначення з високою точністю бази порівняння – індикаторів. Саме рівень точності індикаторів в даному випадку і є проблемою, яка полягає в тому, що в даний час відсутня методична база визначення індикаторів, які враховують особливості функціонування підприємства, що обумовлено його галузевою приналежністю, формою власності, структурою капіталу, організаційно-технічним і фінансово-економічним рівнем. Крім того, необхідно постійно коректувати системи показників, що є індикаторами економічної безпеки підприємства. Для оцінки економічної безпеки підприємства потрібен відповідний інструмент. Пропоновані в літературі системи індикаторів не зовсім досконалі і не дозволяють порівняти різні підприємства за цією ознакою.

Під час оцінювання економічної безпеки зазвичай формується інтегральний показник, який повинен відповідати ряду умов:

- наявність чітких фіксованих меж;
- співставлення різночасових оцінок рівня економічної безпеки одного підприємства, а також підприємств різних галузей;
- простота і доступність методики розрахунку, яка базується на наявних облікових даних, її універсальність [3, с. 302].

Зважаючи на складність отримання достовірних інформаційних даних, методичні підходи оцінки рівня економічної безпеки ґрунтуються на якісних та кількісних параметрах. Якісні підходи базуються на показниках, перелік і методика визначення яких здійснюється експертом – фахівцем, що залучається для оцінки економічної безпеки. Кількісні підходи (статистичні, аналітичні,

фінансові методи) базуються на розрахунку показників на основі інформації з фінансової звітності підприємства, тому їх недоліки зумовлені статичністю даних звітності.

Якщо менеджери підприємства відповідальні за оцінювання економічної безпеки, використовуватимуть одночасно і кількісні, і якісні параметри оцінювання економічної безпеки промислового підприємства, це покращить якість отримуваних інформаційних даних від процесу даного оцінювання. Результати оцінки на основі якісних параметрів залежать від професійних якостей та досвіду роботи експертів. За відсутності або недостатньої сформованості дієвої управлінської системи, а також нерозуміння питань забезпечення економічної безпеки, ігнорування рекомендацій відповідних фахівців, керівництво підприємства перетворюється на фактор загрози безпеці підприємства [4, с. 89].

Погоджуючись з думкою П. Т. Колісніченко зазначимо, що актуальними для оцінювання рівня економічної безпеки є питання дослідження впливу окремих факторів на економічну безпеку та визначення кількісних і якісних критеріїв оцінки рівня економічної безпеки підприємства, як особливого об'єкта економічної безпеки [5, с. 40]. Складнощі, що можуть виникати під час даних процесів обумовлені невизначеністю становища та основних параметричних даних систем, які не піддаються чіткому моделюванню й досконалому опрацюванню.

Враховуючи багатогранність поняття забезпечення економічної безпеки, залежність її від великої кількості економічних, соціально-політичних факторів, обрана методика проведення оцінювання системи управління економічною безпекою на підприємстві здебільшого залежить від загальноприйнятих методичних підходів, що звичайно пов'язані із державним устроєм, особливостями

законодавства тощо. Під впливом глобалізаційних процесів збільшується кількість загроз ведення господарювання підприємств машинобудування, що відповідно впливає на забезпечення рівня економічної безпеки на рівні підприємства, галузі чи країни.

Сукупність існуючих методичних підходів щодо проведення оцінювання економічної безпеки підприємства можна розподілити на: стандартні та нетрадиційні. Перші – базуються на оцінці ефективності та надійності функціонування первинної ланки економіки: передбачають оцінку функціональних складників (показників) ефективності функціонування підприємства та захисту його майна і ресурсів; на основі аналізу показників фінансової стійкості підприємства; базуються на теоріях визначення кризових чи некризових станів підприємства в майбутньому, а також включають методи прогнозування банкрутства. Нетрадиційні методи проведення оцінювання економічної безпеки підприємства передбачають визначення ринкової вартості та економічної захищеності капіталу суб'єкта господарювання; оцінку стану розвитку підприємництва, виявлення системних ризиків його розвитку; визначення рівня криміналізації економіки; оцінку рівня ризику діяльності підприємства [6, с. 42-43].

Методичні підходи визначення рівня економічної безпеки промислового підприємства можна об'єднати на ті, що базуються на аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, ресурсно-функціональному підході, індикаторно-індексному або суто індикаторному підході, експертному підході, аналізі складових економічної безпеки підприємства, в методичному підході, що базується на оцінюванні економічних ризиків, методів економіко-математичного моделювання. Але варто зазначити, що найбільш

розповсюдженим є ресурсно-функціональний підхід та методичний підхід оцінки економічної безпеки на основі індикаторів [7, с. 42-43].

Оцінювання рівня економічної безпеки на основі так званого фінансового підходу є ефективним, так як базується на проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, його основних економічних параметрів, але не враховує усі складові, що впливають на економічну безпеку підприємства.

Відповідно до програмно-цільового підходу рівень економічної безпеки підприємства визначається за допомогою інтегрування показників, які його визначають. Підхід на основі використання економіко-математичних методів передбачає використання встановленої функціональної залежності. Недоліком підходу є те, що прогнозування зазначених процесів здійснюється на основі ретроспективного аналізу та вимагає застосування складного математичного апарату [8, с. 193-194].

Методичний підхід оцінювання рівня економічної безпеки промислового підприємства на основі індикаторів надає змогу визначити порогові значення оціночних параметрів, але водночас недоліком даної методики є проблематичність виокремлення індикаторів за якими буде проводитися оцінювання. Якщо оцінка економічної безпеки проводиться тільки на основі прогнозування банкрутства, не беруться до уваги інші важливі показники, а тільки рівень платоспроможності господарюючого суб'єкта. Під час оцінки економічної безпеки за ресурсно-функціональним підходом менеджерами підприємства оцінюється ефективність використання ресурсного забезпечення, але одночасно необхідно враховувати усі аспекти діяльності, що впливають на економічну безпеку суб'єкта.

Висновки. Економічна безпека як характеристика стану господарювання та взаємодії елементів управління із зовнішнім

середовищем є вагомим чинником підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності промислових підприємств. Отже, кожен із методичних підходів проведення оцінювання системи управління економічною безпекою має свої переваги та ряд недоліків. Зважаючи на швидкоплинність умов господарювання, управлінським персоналом мають бути виокремлені та вдало підібрані методи оцінювання економічної безпеки, що будуть взаємодіяти із елементами загальної системи управління. Завданням управлінського персоналу під час оцінювання рівня економічної безпеки промислових підприємств є забезпечення надходження усіх необхідних інформаційних джерел, їх групування та виокремлення найосновніших, проведення аналізу господарської діяльності із визначенням загроз економічній безпеці, пошук проблемних аспектів у складових економічної безпеки з метою прийняття вдалих управлінських рішень. Оцінювання економічної безпеки промислового підприємства повинно передбачати досконале опрацювання інформації щодо кожної із складових безпеки суб'єкта для запобігання впливу загроз та зменшення їх дії на функціонування підприємства.

Література:

- 1. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: монографія / С. В. Філіппова, Л. О. Волощук, С. О. Черкасова / під заг. ред. С. В. Філіппової. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 196 с.*
- 2. Протопова Н. А. Механізм забезпечення економічної безпеки промислових підприємств / Н. А. Протопова // Системи обробки інформації. – 2010. – Вип. 3. – С. 150-151. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_20*

3. Писаренко Б. А. *Діагностика економічної безпеки функціонування промислових підприємств* / Б. А. Писаренко, Н. Б. Проценко // *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* – 2013. – № 1 (63). – С. 302-305.
4. Варічева Р. В. *Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення* / Р. В. Варічева // *Вісник Хмельницького національного університету.* – 2016. – № 3. – Т.1. – С. 88-93.
5. Колісніченко П. Т. *Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства* / П. Т. Колісніченко // *Інвестиції: практика та досвід.* – 2017. – № 16. – С. 38-44.
6. Васильців Т. Г. *Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення : монографія* / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
7. Меліхова Т. О. *Узагальнення методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства з метою вибору оптимальних для діагностування зовнішніх та внутрішніх загроз* / Т. О. Меліхова // *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* – 2018. – № 2. – С. 38–50.
8. Воропай В. А. *Аналіз методичних підходів оцінки стану і рівня забезпечення системи економічної безпеки підприємства* / В. А. Воропай // *Культура народів Причорномор'я.* – 2013. – № 257. – С. 190–195.

References:

1. *Ekonomichna bezpeka pidpriyemstv realnogho sektoru ekonomiky v umovakh vartisno-orijentovanogho upravlinnja: monografija* / S. V. Filyppova, L. O. Voloshhuk, S. O. Cherkasova / *pid zagh. red. S. V Filyppovoji.* – Odesa: FOP Bondarenko M. O., 2015. – 196 s.

2. Protopopova N. A. *Mekhanizm zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky promyslovykh pidpryjemstv / N. A. Protopopova // Systemy obrobky informaciji. – 2010. – Vyp. 3. – S. 150-151. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_20*
3. Pysarenko B. A. *Diagnostyka ekonomichnoji bezpeky funkcionuvannja promyslovykh pidpryjemstv / B. A. Pysarenko, N. B. Procenko // Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho tekhnologhichnogho universytetu. Serija: Ekonomichni nauky. – 2013. – № 1 (63). – S. 302-305.*
4. Varicheva R. V. *Metodychni pidkhody do ocinky jakosti ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: oblikove zabezpechennja / R. V. Varicheva // Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu. – 2016. – № 3. – T.1. – S. 88-93.*
5. Kolisnichenko P. T. *Naukovo-metodychni pidkhody do ocinky rivnja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva / P. T. Kolisnichenko // Investyciji: praktyka ta dosvid. – 2017. – № 16. – S. 38-44.*
6. Vasylyciv T. Gh. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: strateghija ta mekhanizmy zmichennja : monohrafija / T. Gh. Vasylyciv. – Ljviv: Aral, 2008. – 384 s.*
7. Melikhova T. O. *Uzaghaljnennja metodychnykh pidkhodiv do ocinky rivnja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva z metoju vyboru optymaljnykh dlja diagnostuvannja zovnishnikh ta vnutrishnikh zaghroz / T. O. Melikhova // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualjni pytannja nauky i praktyky. – 2018. – № 2. – S. 38–50.*
8. Voropaj V. A. *Analiz metodychnykh pidkhodiv ocinky stanu i rivnja zabezpechennja systemy ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva / V. A. Voropaj // Kuljtura narodov Prychernomorjja. – 2013. – № 257. – S. 190–195.*